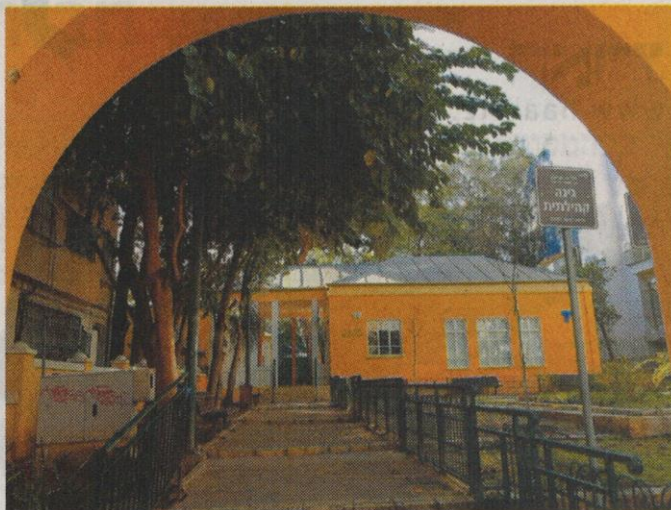

הגינה הקהילתית במרכז צוקר לקשיש. הבית כמעצב את הוויית דייריו צילום: אביבה עין-גיל

רשימות תל אביביות | אברהם בלבן

אלמנט מקומי

מרכז צוקר לקשיש, יצירתה של נילי פורטוגלי, מגשים את הרעיון ההוליסטי

אמצע דצמבר. יום שלישי, שעת צהריים, שעה של שמש חמימה בתוך כחול עז. "אחרי הרעש, השקט עז יותר" (שורת שיר שאיני מצליח כרגע לזהות את מקורה), ואחרי כמה ימים של גשם השמים כחולים הרבה יותר. אני עוצר לרגע בכיכר ריזנגוף המחודשת: עצי התות שסביב הכיכר גזר מים כמטריות לקראת החורף. לאן הלאה בשמש הנעימה הזאת? בקינג ג'ורג' אני פונה לעבר חנות הספרים "הנסיך הקטן" שכבר מזמן לא ביי קרתי בה. לפני שאני מגיע לנסיך, אני מגלה לימיני ברחוב רש"י חנות נוספת לספרים ישנים בשם "מהדורה מוגבלת". השם מסקרן ואני מגלה בחנות שני ספרי אמנות שחיפשתי כבר זמן רב.

למרות הספרים הכבדים שבידי אין לי כל רצון לוותר כבר עכשיו על תל אביב הכמעט-אביבית הזאת. בחלקו המערבי של רש"י הלכתי כבר לא פעם, ואני פונה לשם שינוי מזרחה. ברש"י 48 העין נמשכת למבנה צהוב-זוהר: מרכז צוקר לקשיש. בכניסה למרכז עומדים כמה אנשים, ממתינים לדרך הכניסה שתפתח, ואני נכנס למקום מסביב, מרש"י 50. ברש"י 50 מקדמים את פני שני אקליפטוסים יפהיים וחצר גדולה שעליה כמה עצי תות, קלמנטינות וברוש רחב. גנן העובר במקום מסביר לי כי המרכז נחנך בשנת 1988 והוא למעשה מתחם שלם: הבניין שלשמאלי הוא אולם הספורט, ובצדה השני של החצר הבניין המרכזי שבו משרדים, סלון גדול וחדרי אמנות. אני מציץ לאולם הספורט: קבוצה של נשים דתיות מאמנות את שרידיהן בהליכה על קצות האצבעות.

בחדר אחר בבניין המרכזי כמה צעירים מלמדים קבוצה קטנה של קשישים איך להשתמש במחשב ובטלפון חכם. בחדר אחר מתקבצת קבוצה סביב עדית כסלו, תרפיסטית באמנות, להתחיל לעבוד יחד על תמונה אישית של אחד המשתתפים. מצדו השני של הבניין פרושה עוד חצר מור צפת שמש, סביב אורן ירושלמי ענק וכמה עצי הדר. מימין לחצר מתגלה לי הבניין שמשך את תשומת לבי מן הרחוב ולידו גינה קהילתית. אני עובר דרך משרדה של מנהלת המקום, עו"ס טליה קלוגמן, השמחה ליידע אותי כי שמו החדש של המרכז הוא מרכז רב שירותים לאורח הוותיק ע"ש צוקר. יפה: ותיק זה טוב. דף הפעילות השבועית המונח על שולחנה אכן מעיד על פעילות מגוונת מאוד, שפע חוגים לאמנות, לשפות ולהתעמלות (מיוגה עד התעמלות בכיסאות).

ההפתעה העיקרית היא מגודלו של המקום ומיפיו. שלושה מבנים צבועים צהוב עז וכל פרטיהם מעידים על בחירה קפדנית וטעם משובח, החל בריבועי המרצפות המעוטות המעלות על הדעת בתים תל אביביים ישנים, וכלה בקשתות שמעל לדלתות ובכרכובי החלונות העשויים אבן חול (שוב אלמנט תל אביבי, מקומי). תחושת המרחב והביתיות נובעת מן הטבעיות שבה מתחברים שלושת המבנים אל החצרות הגדולות שסביבן. על שלט קטן על קיר הבניין המרכזי כתוב, "אדריכלית נילי פור-טוגלי". אני יושב על ספסל בחצר המרכזית ומגלה ברשת שפע מידע על פרויקטים נוספים של פורטוגלי וכמה ראיונות אתה. באחד הראיונות האלה, עם הראלה סטוצקי-באר, היא מספרת שהבינה מראש שית עיסוקה כאדריכלית שהמקומות שאנחנו אוהבים ויוצרים בנו נוחות ותחושת בית מייצגים איזה עקרונות כלליים, אוניברסליים. בחיפושה אחרי העקרונות האלה הגיעה לאדריכל בריטי בשם כריסטופר אלכסנדר דר, העומד בראש המרכז למבנה סביבתי באוניברסיטת ברקלי. אלכסנדר ברק במשך תריסר שנים מקומות שונים בעולם, שנבנו בזמנים שונים ובתרבויות שונות, וגילה שמאחורי יופי, הרמוניה ונוחות קיימים דפוסים אוניברסליים המשותפים לכל בני האדם. האדריכלות ההוליסטית של אלכסנדר תאמה מאוד לאינטואיציות הראשוניות של פורטוגלי, והיא סיימה תואר שני במרכז שבראשותו.

איך היא מיישמת את התפישה ההוליסטית הזאת? "במשרדים למשל, באמצעות יצירת סביבה שבה אדם מרגיש כבתוך ביתו, כלומר נוח ונעים. זה מתחיל בבוקר, שבו לא עולים במעלית ישר למשרד, אלא נכנסים דרך חצר שבה יש מזרקה עם מים, פרחים וצמחים, וכלה בחללים נעימים (במקום מסדרונות ארוכים), עם חלונות גדולים לנוף, הרבה אור, אוויר, ואזורי ישיבה המאפשרים ליצור אינטראקציה בין העובדים".

ספוג שמש אני מתהלך שוב במתחם צוקר. בהחלט הרגשת נוחות, בהחלט הרגשה של בית. הרעיונות של האדריכלות ההוליסטית מזכירים לי את תפישותיו של מרטין היידגר בדבר החשיבות המרכזית של הבית כמעצב את הוויית דייריו וכחוליית קשר של יושביו בינם לבין עצמם ובינם לבין ארצם. פירסמתי לפני כעשרים שנה ספר על מגמות פוסטמודרניות בסיפורת העברית, ואני תוהה עכשיו איך אפשר לפשר בין הטענה בדבר קיומם של אמיתות ועקרונות אוניברסליים לבין הפוסטמודרניזם המדגיש את היחסיות הגמורה של אמיתות וערכים.

ברור לי לגמרי, מכל מקום, שהאדריכלות ההוליסטית שפורטוגלי מטיפה לה מנוגדת במאה שמונים מעלות לתרבות האדריכלית התל אביבית. באחד הטורים הראשונים במדור הזה תיארתי את המפגש הראשוני שלי עם הבלגן הסגנוני של תל אביב, עם הבתים והמגדלים הצצים על כל מגרש פנוי בלי כל קשר לסביבתם. סיכמתי שצריך הרבה חוש הומור והרבה רצון טוב כדי לאהוב את בתי העיר הזאת. על ספסל חמים במרכז צוקר אני שמח שהשמש החורפית החזיקה אותי בחוץ והובילה אותי למקום הנעים הזה שלא דורש כל מאמץ כדי לאהוב אותו.